

Inzending Nederlandse ArbeidsmarktDag 2009
Arbeid in crisis, 14 oktober 2009, Den Haag
Thema 'Sociale zekerheid en re-integratie: Doelgroepen'

NIEUW DENKEN, NU DOEN

drs. Mariëtte Brukman
drs. Cora van Horssen
drs. Luuk Mallee

RegioPlan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
020 – 53 15 315

Samenvatting

Een belangrijke les die we uit het verleden kunnen leren, is dat we groepen mensen met arbeidspotentieel niet zomaar moeten afserven. Met de ongebreidelde toeloop in de WAO nog vers in het achterhoofd, heeft het kabinet dan ook eindelijk wijzigingen voorgesteld voor de Wajong. De nieuwe Wajong moet in 2010 van kracht worden. RegioPlan vreest dat met deze verschuiving van focus in beleid en uitvoering, de aandacht voor de Wajong'ers die onder de oude regeling blijven vallen, zal verzwakken. Op basis van uitgebreid onderzoek onder werkgevers en Wajong'ers beargumenteert RegioPlan in dit paper waarom het van groot belang is dat ook deze groep Wajong'ers aan de slag komt en blijft en hoe dat kan worden bereikt.

Nieuw denken, nu doen

“Ik weet eigenlijk niet waarom ik een Wajong-uitkering krijg. Ik geloof dat iedereen van mijn oude school een uitkering heeft gekregen. Maar ik mankeer niks. Ik heb zelfs bijna twee jaar lang een vaste baan gehad! Maar ik ben nu al een tijd op zoek naar een baan, het lukt maar niet.”

Debby is 21 jaar en 80 tot 100% arbeidsongeschikt verklaard. Ze krijgt een Wajong-uitkering omdat ze een lichte verstandelijke beperking heeft. Na het VSO te hebben afgemaakt, is ze 40 uur in de week gaan werken in een supermarkt als kassamedewerkster. Dit heeft ze ruim anderhalf jaar gedaan. Ze vond het geweldig. Ze kwam altijd op tijd en functioneerde naar behoren. Ze meldde zich bijna nooit ziek. Omdat het zo goed ging, had ze zelfs een vast contract aangeboden gekregen. Na ruim anderhalf jaar ging de supermarkt weg uit die buurt en zat Debby zonder werk. Nadien is het niet meer gelukt om een nieuwe baan te vinden.

Debby's voorbeeld staat niet op zich. Op dit moment hebben veel Wajongers geen betaalde baan, terwijl een deel van hen wel in staat is om te werken. Al dan niet onder begeleiding, al dan niet met aanpassingen op de werkplek.

Een ander probleem is de steeds maar toenemende instroom van nieuwe Wajongers. De instroom is ten opzichte van 2002 met veertig procent gestegen. Deze toename is vooral het gevolg van de toegenomen instroom vanuit het voortgezet speciaal onderwijs (VSO) en het praktijkonderwijs (PRO).¹ Daarnaast wordt een deel van de groei toegeschreven aan de toegenomen instroom vanuit de WWB. In 2004 is de nieuwe Bijstandswet (WWB) ingevoerd. Vanaf dat moment hebben gemeenten er financieel belang bij dat de bijstandspopulatie zo gering mogelijk is. In het verlengde daarvan screenen gemeentes de bijstandspopulatie op potentiële Wajongers. Als gevolg daarvan is de doorstroom vanuit de WWB sterk toegenomen (van circa 800 in de jaren voor 2005 tot naar schatting 4000 in 2007²). Een ander deel van de hoge instroom zou het gevolg zijn van de toename van diagnoses van ziektebeelden in het autistisch spectrum en de grotere bekendheid van de Wajong-regeling.³

Om deze problemen aan te pakken, is er een nieuwe Wajongregeling opgesteld. Deze regeling moet ervoor zorgen dat de nieuwe instroom Wajongers (instroom vanaf 2010) niet direct op hun achttiende in de Wajong terechtkomt, maar gestimuleerd en ondersteund worden om een passende plek op de arbeidsmarkt te vinden. Dit gebeurt door het definitieve oordeel

¹ Bron: UWV kwartaalverkenning 2008-IV.

² Bron: Berendsen, E., Havinga, H. en Stoutjesdijk, M. *Kenniscahier 08-01. De participatiemogelijkheden van de Wajonginstroom*. UWV Kenniscentrum, 2008, Amsterdam.

³ Bron: Berendsen, E., Havinga, H. en Stoutjesdijk, M. *Kenniscahier 08-01. De participatiemogelijkheden van de Wajonginstroom*. UWV Kenniscentrum, 2008, Amsterdam.

over de gevolgen van lichamelijke, verstandelijke of psychische beperkingen van deze jonge burgers uit te stellen tot 27-jarige leeftijd. In de tussentijd wordt extra inspanning geleverd om de betrokkenen te begeleiden naar reguliere of gesubsidieerde dan wel beschutte arbeid.

In de nieuwe Wajong staat niet het recht op een uitkering, maar het recht op arbeidsondersteuning centraal. Iedere Wajonger met perspectief op werk komt terecht in de zogenaamde werkregeling. De werkregeling wordt uitgevoerd door uitkeringsinstantie UWV. UWV zal samen met elke Wajonger een individueel participatieplan opstellen. In dit plan staat concreet aangegeven wat een Wajonger nog zou kunnen en welke arbeidsondersteuning daarbij nodig is. De arbeidsondersteuning omvat een breed re-integratie-instrumentarium van werkplekaanpassingen en ondersteuning bij het vinden van werk tot jobcoaching. UWV kan Wajongers bij wie het niet lukt om, al dan niet met ondersteuning, een baan te vinden een werkaanbod doen. Als de Wajongers zich niet genoeg inzetten bij het vinden van een baan, of het werkaanbod van UWV niet aanvaarden, kunnen zij het recht op inkomensondersteuning verliezen.

Het is de bedoeling om de nieuwe werkregeling en bijbehorend participatieplan vanaf 2010 toe te passen op de nieuwe instroom in de Wajong. Vanaf 2010 zal er dus maximaal worden ingezet op re-integratie van de nieuwe instroom.

Maar wat gaat er nu gebeuren met het zittende bestand? Ook voor de Wajongers die zijn ingestroomd vóór 2010 geldt dat er bij hun arbeidsparticipatie nog een wereld te winnen is. Dossieronderzoek van het UWV (2008) wijst uit dat van de jongeren die nu volledig arbeidsongeschikt worden verklaard een aanzienlijk deel wel mogelijkheden heeft om (meer) te participeren op de arbeidsmarkt. Naar inschatting kan ongeveer vijftig procent van hen die momenteel instromen – met hulp en aanpassingen op de werkplek of bij studie – geheel of gedeeltelijk werken. Voor ongeveer 20 procent geldt dat op het moment van keuring de mogelijkheden nog onduidelijk zijn, maar dat een perspectief op arbeid niet is uitgesloten, ook al is op dat moment werk bij reguliere werkgevers niet direct aan de orde.

Het antwoord van de minister op de vraag 'wat te doen met het zittende bestand?' luidt dat voor het zittend bestand aan Wajongers wordt uitgegaan van de huidige regeling. Er verandert dus voorlopig niets. De minister overweegt om een bepaling in de wet op te nemen waarin wordt aangegeven dat vanaf het moment dat blijkt dat de nieuwe regeling adequaat werkt, de werkregeling op vrijwillige basis ook open staat voor mensen die onder de bestaande Wajong-regeling vallen. De voorwaarde is dan wel dat men kiest voor de nieuwe regeling met alle bijkomende plichten en beperkingen, zoals bijvoorbeeld het extra herkeuringsmoment en de acceptatieplicht voor werken leeraanbod. Men kan niet meer zeggen dat men weer in de oude regeling wil.

Dit antwoord van de minister roept bij Regioplan een aantal vragen op. Is het niet vreemd dat, terwijl er een nieuwe regeling is opgesteld omdat de oude niet goed werkt, het zittende bestand niet zonder meer gebruik kan maken van de arbeidsondersteuning van de nieuwe regeling? In hoeverre zal het UWV in staat zijn haar aandacht te spreiden over de huidige Wajongers en de nieuwe instroom, wanneer zij zo veel extra inspanningen moet gaan verrichten voor de nieuwe instroom? En tot slot, in het geval de bepaling er komt: hoeveel Wajongers die onder de oude regeling vallen, zullen durven te kiezen voor de nieuwe regeling?

Deze vragen voeden de vrees dat er met de invoering van de nieuwe regeling inderdaad een groot risico ontstaat, dat de aandacht voor de oude groep sterk vermindert. Dit zou betekenen dat een grote groep mensen zonder noodzaak alsnog als arbeidsongeschikt zal worden afgeserveerd.

In dit essay wordt uitgelegd waarom het nodig is om, naast de re-integratie-inspanningen die vanaf 2010 zullen worden verricht voor de nieuwe groep, ook extra re-integratie-inspanningen te blijven leveren voor de huidige groep. Vervolgens geven we advies hoe kan worden bereikt dat meer Wajongers uit het zittende bestand gaan werken en aan het werk blijven. Hiervoor maken we gebruik van de uitkomsten uit diverse onderzoeken die Regioplan en andere onderzoekers hebben uitgevoerd op het terrein van de Wajong.

Arbeidsongeschiktheidsbeleid door de jaren heen

De Wajong werd in 1998 ingevoerd als opvolger van de AAW voor de bevolkingsgroepen jonggehandicapten en studerende die tijdens hun studie te maken krijgen met een arbeidshandicap. Afgezien van een kleine definitiewijziging van studerende bleef daarmee het recht op een uitkering en de hoogte, duur en doelgroep van de uitkering grotendeels onveranderd.

Opvallend aan dit gegeven is dat, terwijl gedurende de hele jaren negentig de discussie over volumeontwikkeling en keuringseisen bij de WAO eigenlijk geen moment luidde, het rondom de Wajong en de invoering daarvan voor de doelgroep van de AAW, stil bleef. Pas tegen het einde van de vorige eeuw kwamen de eerste (wetenschappelijke) publicaties naar buiten die specifieke aandacht vroegen voor de Wajong en dan met name de kwantitatieve ontwikkeling. Het waren Aarts en De Jong die zelfs zo ver gingen het wederom sterk groeiende beroep op arbeidsongeschiktheidsregelingen geheel toe te schrijven aan de groei in de Wajong. Er ontbrandde naar aanleiding van hun artikel een voor wetenschappelijk Nederland ferme discussie in ESB. Deze discussie kreeg echter geen merkbaar gevolg in het politieke en maatschappelijke debat. Dat bleef zich concentreren op de WAO en de hervorming daarvan.

Pas toen het eind van die hervorming in zicht kwam en toen de afschaffing van de WAZ (voor zelfstandigen) vrijwel in kannen en kruiken was, kwam er ook iets meer aandacht voor de Wajong. Het leek erop dat de waarschuwend geluiden van Aarts en De Jong omtrent de sterke groei van het beroep op de Wajong toen pas gehoord werden. Sinds 2004 is er dan ook zowel in het debat als in de sfeer van het wetenschappelijk onderzoek meer aandacht voor de Wajong.

Deze aandacht heeft ertoe geleid dat de Wajong momenteel een 'hot' onderwerp is. Er is inmiddels een respectabele boekenkast beschikbaar met onderzoeksrapporten, beleidsnota's en andere publicaties. Ondanks alle geluiden over de steeds meer uit de hand lopende aantallen Wajongers en kosten van de Wajong, lijkt de politiek, net zoals toentertijd bij de WAO, echter toch weer de fout in te gaan een grote groep mensen zonder noodzaak als arbeidsongeschikt af te serveren. De WAO werkte destijds als een fuik. Eenmaal in de WAO was het heel moeilijk om er weer uit te komen. De Wajong werkt eigenlijk net zo, met dit verschil dat jongeren wel heel jong al worden afgeschreven. De nieuwe Wajong moet hier verandering in brengen. Bij de nieuwe instroom staat de vraag wat en op welke manier deze jongeren een bijdrage kunnen leveren op de arbeidsmarkt voorop. De oude groep Wajongers blijft echter zitten in een inkomensregeling waarin de beperkingen in plaats van de mogelijkheden van de Wajonger voorop staan.

Het zittend bestand

Sinds het midden van de jaren negentig en vooral sinds 2002 stijgt de instroom in de Wajong jaarlijks sterker dan op grond van de verandering van de risicopopulatie verwacht mag worden. Bovendien verandert de instroom van samenstelling. Er stromen meer mannen in en er is sprake van een verschuiving in ziektebeelden.⁴ Vanwege deze veranderende samenstelling van de instroom in de Wajong spreekt UWV de verwachting uit dat het participatiepercentage voor de toekomstige instroom zou kunnen toenemen. De door het kabinet voorgestelde veranderingen in het wetsvoorstel sluiten aan op deze verwachte grotere mogelijkheden tot arbeidsparticipatie.

De verwachting van UWV is gebaseerd op onderzoek naar de participatiemogelijkheden van de instroom van Wajongers tussen 2002 en 2006. De voorgestelde veranderingen van het kabinet hiermee dus ook. Is het dan niet vreemd dat deze voorgestelde veranderingen alleen gelden voor de nieuwe instroom vanaf 2010?

Door een beschrijving te geven van de kenmerken en het arbeidspotentieel van het zittend bestand willen wij betogen dat, naast de re-integratie-

⁴ Bron: Berendsen, E., Havinga, H. en Stoutjesdijk, M. *Kenniscahier 08-01. De participatiemogelijkheden van de Wajonginstroom*. UWV Kenniscentrum, 2008, Amsterdam.

inspanningen die vanaf 2010 zullen worden verricht voor de nieuwe groep, ook voor deze Wajongers geldt dat extra re-integratie-inspanningen nodig zijn en nodig blijven.

Kenmerken zittend bestand

Halverwege 2008 zijn er ongeveer 172.800 mensen met een Wajonguitkering, zo blijkt uit het bestand van UWV.⁵ Ruim een kwart van al deze Wajongers is jonger dan 25 jaar en 98 procent is volledig arbeidsongeschikt verklaard.

Zoals al genoemd, is de instroom de laatste jaren van samenstelling veranderd. Aangezien de nieuwe instroom vanaf 2010 zal worden opgesplitst in 'jonger dan 27 jaar' en 'ouder dan 27 jaar'⁶ geven wij een beschrijving van de instroom voor de leeftijdsgroep tot 27 jaar.

Uit de longitudinale analyses van het UWV over de jaren 2002 tot en met 2006⁷ voor de leeftijdsgroep tot 27 jaar, is gebleken dat er meer mannen dan vrouwen zijn ingestroomd. Bijna de helft (49%) van alle instromers tot 27 jaar heeft een VSO of PRO achtergrond. De meeste (67%) van de instromers vallen in de leeftijdsklasse 18 tot en met 19 jaar, 19 procent is tussen de 20 en 24 jaar en de rest (14%) valt in de categorie 25 tot 27 jaar. Het grootste deel van de ingestroomde Wajongers tot 27 heeft een verstandelijke beperking, ontwikkelingsstoornis (autistisch spectrumstoornis en overige ontwikkelingsstoornissen) of psychische problemen. De groep met een verstandelijke beperking is verreweg de grootste groep (38%). Het aantal Wajongers in deze groep is tussen 2002 en 2006 meer dan verdubbeld. Deze stijging heeft zich met name voorgedaan in de lichtere categorieën. De groep met psychische problemen is goed voor 30 procent van de instroom. De groep met een stoornis uit het autistisch spectrum bedraagt ruim 10 procent van de totale instroom en de groep met een aandachtstekortstoornis (onder andere ADHD) bedraagt 5 procent van de totale instroom. Hoewel autisme en ADHD niet de grootste groepen zijn en er bovendien in de helft van de gevallen sprake is van een complex ziektebeeld, nemen ze over het algemeen wel sterker toe dan de groep met verstandelijke beperkingen.

Kort samengevat kan worden gesteld dat het zittende bestand vrij veel jonge mensen bevat en dat veel van deze jonge mensen te maken hebben met verstandelijke aandoeningen in de lichtere categorieën. Het zittend bestand is daarom deels vergelijkbaar met de verwachte nieuwe instroom Wajongers vanaf 2010. Zou het, gezien deze gelijkenis, niet zinvol zijn om de

⁵ Bron: UWV Kwartaalverkenning (UKV) 2008-IV.

⁶ Het definitieve oordeel over de gevolgen van lichamelijke, verstandelijke of psychische beperkingen wordt in de nieuwe Wajong immers uitgesteld tot 27-jarige leeftijd, waarbij tot 27 jaar extra inspanning wordt geleverd om de betrokkenen te begeleiden naar reguliere of gesubsidieerde dan wel beschutte arbeid.

⁷ Bron: Berendsen, E., Havinga, H. en Stoutjesdijk, M. *Kenniscapier 08-01. De participatiemogelijkheden van de Wajonginstroom*. UWV Kenniscentrum, 2008, Amsterdam.

voorgestelde re-integratie-inspanningen van de nieuwe Wajong vanaf 2010 juist ook op het zittend bestand van toepassing te laten zijn?

Arbeidspotentieel zittend bestand

Ondanks dat 98 procent van Wajongers in het zittend bestand volledig arbeidsongeschikt is verklaard, zijn halverwege 2008 in totaal 46.566 Wajongers (27%) werkzaam. Van al deze werkende Wajongers zijn er 25.476 werkzaam in de SW-sector. Dat betekent dat 55 procent van de werkende Wajongers in of via een SW-bedrijf werkt. De rest (iets meer dan 21.000 van de werkende Wajongers) werkt bij reguliere werkgevers.⁸

Vergeleken met de verdeling van alle werknemers in Nederland, blijkt dat Wajongers zijn oververtegenwoordigd in de sector 'groot- en detailhandel, autoreparatie' en de sector 'landbouw, bosbouw en visserij'. Wajongers zijn flink ondervetegenwoordigd in de sector 'openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen' en in mindere mate in de sector 'gezondheids- en welzijnszorg'.⁹

Aangezien de opsplitsing van de instroom in 'jonger dan 27 jaar' en 'ouder dan 27 jaar' zo'n belangrijke rol speelt in de nieuwe Wajong, zou het interessant zijn om specifiek in te gaan op het arbeidspotentieel van Wajongers in het zittend bestand tot 27 jaar. Helaas beschikken wij niet over die gegevens. Wel kunnen we, op basis van de longitudinale analyses van het UWV over de jaren 2002 tot en met 2006¹⁰, voor de Wajonginstroom van begin 2002 tot eind 2006 aangeven wat hun participatiestatus is.

Overeenkomstig de gehele populatie, participeert 25 procent van deze Wajongers in een vorm van loonvormende arbeid. Ruim twee derde werkt bij een reguliere werkgever, de rest bij een sociale werkplaats. Zeker tien procent doet dagbesteding of vrijwilligerswerk, negen procent zit in een traject voor regulier werk en drie procent heeft een SW-indicatie, maar staat nog op de wachtlijst. Samengenomen heeft dus zeker 47 procent van de Wajongers die zijn ingestroomd tussen 2002 en 2006 arbeidspotentieel. Tellen we hierbij nog de Wajongers uit de categorieën 'zit op school of volgt studie', 'uitkering beëindigd', 'zit thuis, zonder participatie', 'mogelijkheden worden nog onderzocht' en 'onbekend' op, dan komen we op een arbeidspotentieel van bijna 70 procent voor de Wajonginstroom van begin 2002 tot eind 2006.

Ondanks dat bijna alle Wajongers volledig arbeidsongeschikt zijn verklaard, kan op basis van cijfers over de gehele populatie en de longitudinale analyses

⁸ Voor gehele paragraaf geldt, bron: Wissink, C.E., Mallee, L. & Leer, van, R., *Ervaringen van werkgevers met Wajongers*, Regioplan, Amsterdam, september 2009.

⁹ Voor gehele paragraaf geldt, bron: Wissink, C.E., Mallee, L. & Leer, van, R., *Ervaringen van werkgevers met Wajongers*, Regioplan, Amsterdam, september 2009.

¹⁰ Bron: Berendsen, E., Havinga, H. en Stoutjesdijk, M. *Kenniscahier 08-01. De participatiemogelijkheden van de Wajonginstroom*. UWV Kenniscentrum, 2008, Amsterdam.

van het UWV over de jaren 2002 tot en met 2006 worden vastgesteld dat het arbeidspotentieel onder het zittend bestand groot is en voor een groot deel onbenut. Maar terwijl met de nieuwe Wajong gestreefd wordt naar verhoging van de arbeidsparticipatie van jongeren met beperkingen, zal de participatie van de huidige Wajongers met de invoering van deze nieuwe wet niet verbeteren. Als we geen extra re-integratie-inspanningen gaan leveren voor deze grote groep met (onbenut) arbeidspotentieel, zullen veel mensen zonder noodzaak als volledig arbeidsongeschikt aan de kant blijven staan.

Arbeidsmarktpositie

Naast het gegeven dat het zittend bestand veel jonge mensen bevat, een ontwikkeling naar lichtere aandoeningen laat zien en, daarmee samenhangend, veel arbeidspotentieel bevat, zijn er nog meer redenen te noemen waarom het nodig is om extra re-integratie-inspanningen te blijven leveren. Deze argumenten hebben te maken met de arbeidsmarktpositie van (veel) Wajongers. Omdat veel Wajongers niet of nauwelijks werkervaring hebben kunnen opbouwen en geen relatie hebben (gehad) met een werkgever, is hun arbeidsmarktpositie extra kwetsbaar.

Zoeken naar werk

Uit de onderzoeken *Werk moet lonen* en *Ervaringen van werkgevers met Wajongers* van RegioPlan is gebleken dat werkzoekende Wajongers veel problemen ervaren bij het zoeken naar werk. Zo zijn er in hun ogen (te) weinig banen beschikbaar die zij zouden kunnen uitvoeren en ervaren zij dat werkgevers vaak geen Wajongers willen aannemen. Daarnaast weten veel werkzoekende Wajongers niet of ze hun beperking moeten vermelden in de sollicitatiebrief en het sollicitatiegesprek. Ze zitten met een dilemma: handicap verzwijgen en daarmee meer kans maken op een baan, maar daarmee ook meer risico's (waaronder uitval door niet-passende functie) lopen omdat ze de werkgever de mogelijkheid ontnemen rekening te houden met hun beperkingen, of openheid van zaken geven over hun beperkingen en daarmee (direct) de kans verkleinen dat ze bij de werkgever 'binnenkomen'.

Ondanks dat veel Wajongers hebben aangegeven dat ze er vooral op eigen kracht in zijn geslaagd een baan te vinden, hebben zij bijna allemaal bij het zoeken naar werk de een of andere vorm van begeleiding gekregen. Het gaat dan hoofdzakelijk om begeleiding vanuit UWV, een re-integratiebureau en/of een jobcoach. Het oordeel over de begeleiding verschilt van Wajonger tot Wajonger en van traject tot traject. Zelfs binnen trajecten blijken Wajongers op het ene moment tevredener dan op het andere moment. Terwijl sommige Wajongers aangeven dat het re-integratiebedrijf in hun ogen vooral bezig is met het (snel) plaatsen, geven andere Wajongers juist aan dat zij zeer tevreden zijn, omdat er echt gekeken is naar wat zij willen en kunnen.

In tegenstelling tot de mening van veel Wajongers dat zij er vooral op eigen kracht in zijn geslaagd een baan te vinden, is uit diverse onderzoeken op het terrein van arbeidsparticipatie van jonggehandicapten naar voren gekomen dat goede begeleiding essentieel is voor het zoeken naar en behouden van werk. In het rapport 'Hobbels en kruiwagens. Knelpunten en succesfactoren bij de overgang van school naar werk door Wajongers' (Research voor Beleid, 2008) wordt gesteld dat "*het een kwetsbare groep is die zichzelf zonder ondersteuning lastig staande zal kunnen houden bij het betreden van de arbeidsmarkt*". Goede, intensieve begeleiding en nazorg door een jobcoach die het vertrouwen van de Wajonger heeft, wordt in dit rapport als een kritische succesfactor benoemd. Ook uit eerdere onderzoeken die RegioPlan op dit terrein uitvoerde, blijkt gestructureerde begeleiding gedurende langere tijd en (liefst) door steeds dezelfde persoon van groot belang.¹¹

Voor het matchen van de Wajonger en zijn of haar mogelijkheden enerzijds en de werkgever en de mogelijkheden en eisen die in de werkomgeving worden gesteld anderzijds, is extra inspanning en ondersteuning dus noodzakelijk. Voor de nieuwe instroom Wajongers zal deze extra inspanning en ondersteuning geleverd worden. Terwijl voor de Wajongers die vóór 2010 zijn ingestroomd echter ook geldt dat extra re-integratie inspanningen noodzakelijk zijn, zullen zij deze (voorlopig) niet krijgen. Het gevaar bestaat zelfs dat deze groep, doordat het UWV zoveel werkzaamheden moet gaan verrichten voor de nieuwe instroom, minder aandacht zal krijgen. Omdat Wajongers zelfstandig niet zomaar werk vinden, zullen hierdoor veel Wajongers van het zittend bestand, die wel arbeidspotentieel hebben, niet meer aan het werk komen.

Behouden van werk

Niet alleen Wajongers die zoeken naar werk hebben echter (extra) ondersteuning nodig. Ook Wajongers die momenteel werken ervaren problemen, waardoor zij extra ondersteuning nodig hebben. Inmiddels weten we dat een vrij groot aantal Wajongers die wel werken, na enige tijd weer uitvalt. Uit de analyse van SEO Economisch Onderzoek blijkt dat ruim 22,5 procent van de reguliere banen van Wajongers niet langer dan één jaar duurt.¹² Ook in de 'Evaluatie jobcoaching'¹³ komt uitval als een probleem naar voren. De helft van de dienstverbanden van mensen die met ondersteuning van een jobcoach werken, is na zes tot zeven maanden afgelopen. Begeleiding van Wajongers om hun werk te kunnen behouden (of na uitval snel weer te hervatten) is dus minstens zo belangrijk als de begeleiding bij het vinden van werk.

¹¹ Timmerman, J.P.H.K. e.a. *'Hoogopgeleide jonggehandicapten aan het werk. Succes- en faalfactoren bij het behouden van werk'*, RegioPlan, 2006 en Brukman, M. e.a. *Werk moet lonen. Onderzoek onder Wajonger'ers naar de financiële baten van werk*. Amsterdam, RegioPlan, 2008.

¹² Kok, L., en Hop, P. *In en uit de Wajong. Analyse van stromen en de samenloop met betaald werk*. RWI/SEO, april 2008.

¹³ Aarts, L. Hout, C. van, Thijs, C. en Visscher, K. *Evaluatie jobcoaching*. APE, Den Haag, 2008.

In het onderzoek *De Wajonger als werknemer* (RegioPlan, 2009) worden verschillende typen Wajongers onderscheiden aan de hand van hun competenties als werknemer en hun ondersteuningsbehoefte. Daaruit blijkt dat alleen de zogenaamde *zelfredzame*, de Wajonger met een hoog opleidingsniveau en meestal een fysieke beperking, in staat is zonder begeleiding het werk te behouden. Dit type Wajonger vormt een minderheid in de totale Wajongpopulatie, zoals we eerder in dit essay hebben kunnen lezen. De andere typen Wajongers zijn in staat betaalde arbeid te verrichten, maar hebben vaak langdurige begeleiding nodig bij zaken als omgaan met deadlines of hoge werkdruk, omgang met collega's en leidinggevendenden of het bewaken van de balans tussen werk en privé. Langdurige begeleiding is voor hen van groot belang voor het behoud van hun baan.

Het valt natuurlijk niet te verwachten dat de begeleiding die de Wajongers die nu werken krijgen zomaar zal verdwijnen als de nieuwe Wajong van kracht wordt. Maar wat gebeurt er als zij toch uitvallen? Dit is een reëel risico gezien het hoge percentage uitvallers. De meeste van de Wajongers in het onderzoek naar uitval zijn meer dan eens uitgevallen en zijn er vervolgens weer in geslaagd om werk te vinden. Daarbij hebben ze wel ondersteuning nodig. Op het moment dat alle aandacht en inspanningen zich richten op de instroom in de nieuwe Wajong zal de aandacht voor deze Wajongers met werkervaring verslappen. De kans is groot dat het arbeidspotentieel van deze Wajongers dan niet meer wordt benut. Dit is niet te verdedigen in een tijd dat het beleid gericht is op zo veel mogelijk arbeidsparticipatie, ook aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Deze jongeren hebben immers al bewezen dat zij kunnen en willen werken. Bovendien zou juist voor hen het individuele participatieplan van de werkregeling een uitkomst bieden. In dit plan worden immers hun mogelijkheden en ondersteuningsbehoeften onderzocht en vastgesteld. Nu is het nog vaak zo dat na uitval de begeleiding van de jobcoach stopt. Er is immers geen werk meer waarbij de jobcoach de Wajonger kan begeleiden. De Wajonger kan dan weer opnieuw beginnen en moet maar afwachten of UWV de re-integratiebegeleiding direct weer oppakt. Door middel van het participatieplan kan de continuïteit van de begeleiding, ook na eventuele uitval, worden gegarandeerd.

Conclusie

Een belangrijke les die we uit het verleden kunnen leren is dat we groepen mensen met arbeidspotentieel niet zomaar aan de kant mogen laten staan. In de hoogtijdagen kende de WAO bijna een miljoen klanten, allemaal mensen die waren beoordeeld op wat ze niet konden, zonder te kijken naar waar ze nog wel toe in staat zouden zijn. Dit had een enorme impact op de arbeidsmarkt en bracht ook ondraagbare kosten met zich mee. Bij Wajongers is het niet veel anders. Wie op zijn achttiende dusdanige gedrags- of leerproblemen of psychische dan wel lichamelijke belemmeringen heeft dat zelfstandig werken te hoog gegrepen is, krijgt voor het leven een uitkering.

Eenmaal in de Wajong blijkt het moeilijk om nog een betaalde baan te vinden.

Om een einde te maken aan de hoge toestroom naar de Wajong en in te zetten op arbeidsparticipatie, heeft het kabinet voorgesteld de Wajong te wijzigen. De nieuwe Wajong die in 2010 van kracht zal worden, moet ervoor zorgen dat jongeren niet direct op hun achttiende in de Wajong terechtkomen, maar gestimuleerd en ondersteund worden om een passende plek op de arbeidsmarkt te vinden. Het is natuurlijk positief dat met de nieuwe wet wordt gestreefd naar verhoging van de arbeidsparticipatie van jongeren met beperkingen. De voorgestelde kabinetsplannen zullen echter de participatie van de huidige, 'zittende' Wajongers niet verbeteren. Het gevaar bestaat bovendien dat de huidige Wajongers minder aandacht zullen krijgen, waardoor de participatie zal verslechteren. En mocht, in de toekomst, de werkregeling op vrijwillige basis toch ook nog open komen te staan voor mensen die onder de bestaande Wajong-regeling vallen, dan nog is het de vraag hoeveel mensen de veiligheid van hun oude inkomensregeling durven op te geven voor de nieuwe regeling met alle bijkomende plichten en beperkingen.

Het gevolg zal zijn dat veel Wajongers zonder noodzaak als arbeidsongeschikt zullen worden afgeserveerd. Een groot deel van deze Wajongers verschilt echter niet of nauwelijks van de Wajongers die vanaf 2010 zullen instromen. Daarbij kan het arbeidspotentieel onder de vanaf 2002 ingestroomde Wajongers zelfs oplopen tot 70 procent, zo blijkt uit dossieronderzoek van UWV. Om dit arbeidspotentieel te kunnen benutten, zijn (extra) inspanning en ondersteuning noodzakelijk. In dit essay hebben we laten zien dat intensieve begeleiding bij het zoeken en behouden van werk voor Wajongers van groot belang is voor succesvolle arbeidsparticipatie. Juist daarom mag de aandacht voor de Wajongers in de oude regeling niet verslappen, wat wel te verwachten is als UWV al haar aandacht moet richten op het uitvoeren van de werkregeling vanaf 2010.

Vanuit het beleid dat tot doel heeft dat iedereen moet meedoen, is het niet te verdedigen dat arbeidspotentieel onbenut blijft. RegioPlan pleit er daarom voor om het instrumentarium van de nieuwe Wajong direct bij invoering van de nieuwe Wajong in te zetten voor deze oude groep zonder dat zij daarbij hun oude Wajongrechten verliezen.

We mogen geen talent verspillen en zeker geen mensen die kunnen en willen werken veroordelen tot een uitkering.

Literatuurlijst

Berendsen, E., Havinga, H. en Stoutjesdijk, M. *Kenniscahier 08-01. De participatie-mogelijkheden van de Wajonginstroom*. UWV Kenniscentrum, Amsterdam, 2008.

Wissink, C.E., Mallee, L. & Leer, van, R., *Ervaringen van werkgevers met Wajongers*, Regioplan, Amsterdam, 2009.

Timmerman, J.P.H.K., Doorn, E. van, & Mallee, L. *Hoogopgeleide jonggehandicapten aan het werk. Succes- en faalfactoren bij het behouden van werk*, Regioplan, Amsterdam, 2006

Brukman, M., Groenewoud, M., Mallee, L. Berg, N. van den, & Wajer, S. *Werk moet lonen. Onderzoek onder Wajonger'ers naar de financiële baten van werk*. Regioplan, Amsterdam, 2008.

Kok, L., en Hop, P. *In en uit de Wajong. Analyse van stromen en de samenloop met betaald werk*. SEO, Amsterdam, 2008.

Aarts, L. Hout, C. van, Thijs, C. en Visscher, K. *Evaluatie jobcoaching*. APE, Den Haag, 2008.

Horssen, C. van, Blommesteijn, M. & Brukman, M. *De Wajonger als werknemer*, Regioplan, Amsterdam, 2009.

Bakker, R.C. e.a., *Hobbels en Kruiwagens, Knelpunten en succesfactoren bij de overgang van school naar werk door Wajong'ers*, Research voor Beleid, Zoetermeer, 2008.

Kenniscentrum UWV. *UWV Kwartaalverkenning 2008-IV*. Directie SBK, Amsterdam, 2009.